

BIBLIOTEKA

25H-1

K 78

LAME KODRA

V J E R S H A

SHTEPIA BOTUESE EQEREM ÇABEJ

TIRANE 1994

2SH-1

778

LAME KODRA

V J E R S H A

BIBLIOTEKA E

BASË SË BUKASTËR

NO. V - 53511

TIRANE 1994

LAME KODRA
(SEJFULLA MALESHOVA)

«Problemi i kulturës është lidhur ngushtë me të gjitha problemet e mbëdha të vëndit t'onë, me të gjitha aspiratat e popullit shqipëtar, me luftën dhe përpjekjet e tij per liri e përparim. Këtëj del edhe roli i kulturës në Shqipërinë e sotme. Te gjitha forcat kulturele — teknike, shkencat, arti, literatura — duhet të vihen në shërbim të atdheut për të realizuar detyrat e mbëdha historike që ka përpara populli shqipëtar.»¹⁾

LAME KODRA

1) Nxjerrë nga broshura: *Roli i kulturës në Shqipërine e sotme*, botuar në vitin 1945.

PARATHENIE

Emri i Lame Kodrës tashmë është i rrethuar me një lloj enigme apo mjegullnaje, të cilën është tepër e vështirë ta shpërndash. Shumë prej bashkëkohësve që e njihnin nga afër, tashmë prehen në varreza. Ata që janë gjallë nuk mund të të ndihmojnë në shumicën e rasteve, sepse janë krejtësisht te papërgatitur dhe nuk e mendonin se do të vinte një ditë kur dëshmia e tyre do të duhej jo thjesht për të ndriçuar një personalitet të kulturës sonë, por edhe një periudhe të vështirë të kulturës dhe historisë shqiptare.

Nga ana tjetër, gjykimi për Lame Kodrën si poet e përkthyes, politikan e organizues i kulturës në vitet e pasLuftës Nacionalçlirimtare është tepër i vështirë edhe nga ato që ai ka lënë shtypur nëpër libra. Sidoqoftë, një gjë është e qartë: ky personalitet i kulturës dhe letërsisë sonë meriton të studjohet dhe t'i jepet vendi që i takon.

Duke gjykuar nga dy broshura «Artikuj dhe ligjërata» (1939 - 1945) dhe «Roli i kulturës në Shqipërinë e sotme», botuar të dyja më 1945, diçka mund të thuhet për të si publicist dhe si organizator i kulturës, për konceptet e tij në këtë fushë. Por këto fusha le t'i mbeten së ardhmes dhe le të themi dy fjalë për poezinë e tij, që tani po sheh dritën e botimit qysh nga viti 1945 kur u botua libri i tij i titulluar «Vjersha». Nuk e dimë a ka më krijime të tjera Lame

Kodra, a shkroi vallë dhe a përktheu gjatë periudhes së gjatë të internimit. Zbulimi dhe dorëzimi i këtyre dorëshkrimeve në rast se ekzistojnë, do ta bënte më të plotë portretin e këtij krijuesi.

Lame Kodra shkroi pak. Me sa duket kjo ndodhi jo vetëm prej natyrës së tij krijuese që e kushtëzonte patjetër këtë gjë, por, ndoshta, edhe se i pagoi haraçin politikës. Duke u marrë vazhdimisht me politikë, me jetën aktive shoqërore qysh djalë i ri e deri sa u godit nga diktatura komuniste, ai krijoi mungesa si poet dhe sidomos si përkthyes ku shkëlqeu me një talent të rrallë dhe përbën një fenomen krejt të veçantë në historinë tonë të përkthimit ndonëse edhe këtu ka një numër të vogël faqesh. Natyrisht, të vjen keq kur shikon shkëlqimin e talentit të tij si përkthyes dhe krahas me të ato pak vjersha apo proza poetike që na la të përkthyer. Por kjo s'na pengon të themi se ai ishte një përkthyes që i kalonte kufijtë e zakonshëm, një mjeshtër dhe një njohës i shkëlqyer i gjuhës shqipe. Si në vjershat origjinale ashtu edhe në Shqipërimet gjuha shqipe e Lame Kodrës nuk tregon, por këndon, nuk shkruhet, por derdhet nga qiej hyjnorë e misteriozë, nuk kuptohet, por ndjehet, jetohet, preket. Thesari i gjuhës shqipe është për të një piano që kumbon në mënyrë harmotike, melodioze, të papërsëritshme.

Si poet Lame Kodra përpicet të realizojë ndërlihdjen midis poezisë së Rilindjes dhe vazhdimit të poezisë shqipe që do të krijohet pas Luftës së Dytë Botërore. Por, duhet thënë, ai përshumëçka mbetet më tepër i radhitur në poezinë e Rilindjes, ndonëse e pasuron atë me një frymëmarrje dhe kontrast krejt të ri. Me sa duket, ai nuk i shpëtoi dot deri në fund

ndikimit të poezisë noliane, poezi që duket menjëherë e ka patur shumë për zemër.

Po ta shikonim të shkëputur dhe ta konsideronim për efekt studimi poezinë vetëm në rrafshin tematik, mund të thoshim se poezia e Lame Kodrës ka një tingëllim të veçantë për atë kohë, sidomos me thekset për Luftën e popullit tonë kundër pushtuesve fashistë. Pavarësisht nga kjo konstitucioni shpirtëror i Lame Kodrës si poet i përket më tepër poezisë noliane dhe, herë-herë, edhe asaj çajupjane. Me çajupin atë e lidh edhe diçka tjetër: mbështetja e fuqishme tek poezia popullore. Lame Kodra ndjehet që e do dhe e shfrytëzon me mjeshteri këngën e popullit, sidomos ndërtimin e këngës labe, thyerjet, larushine, thekset e saj të veçanta e shpesh herë befasese, lirizmin pak të ashpër, por gjithsesi të ngrohtë e njerëzor.

Një gje është pak e çuditshme: nuk ka diskutim që Lame Kodra e njëjtte mirë letërsinë evropiane, ose, të paktën, një pjesë të mirë të saj. E megjithatë, ndikimi i kësaj poezie ndihet fare pak. Aq shumë është i zhytur poeti në krijimtarinë popullore shqiptare, sa nuk ka lenë vend për asnjë ndikim pozitiv tjetër. E, në rast se si poet ky është një fakt që nuk i bën ndonjë nder të veçantë, madje e dëmton, vlerat morale të Lame Kodrës marrin një shkëlqim e kuptim të veçantë, duke i gjykuar ngushtë me rrethanat e veçanta të jetës së tij. Ai u akuzua nga Enver Hoxha si liberal kozmopolit etj. etj. Çfarë paradoksi!

Lame Kodra nuk shkruan, po gdhend. Poezitë e tij të kujtojnë ato gdhendjet muratorike në gurin e ashpër, gurë të cilët zbukuroheshin në qoshet apo sipër portave të shtëpive shqiptare. Ai nuk vargëzon

duke renditur fjalë, por kërkon fjalë të tilla që të rëndojnë e të zënë vend si gurët në një mur mjeshtëror. Ai kërkon harmoninë dhe melodinë si element bazë të harmonisë, kërkon latimin dhe gdhendjen e mundishme si element bazë të arkitekturës poetike. Më tepër se tek zbulimet e befta poetike, forca e poezisë së Lame Kodrës qëndron tek gjetja dhe gdhendja e vargut dhe e fjalës, mënyrë kjo e pranuar si në poezinë evropiane edhe në atë shqiptare.

Midis vjershave të Lame Kodrës ka ndonjë syresh me bukuri të veçantë. Me të drejtë «Si e dua Shqipërinë», shkruar më 1939, u përhap aq shumë sa u bë një lloj hymni. Nuk është vetëm tingëllimi i saj ideor (hymn për Shqipërinë kur ajo është e pushtuar) që e bëri atë aq të dashur. Mbi të gjitha është fakti se në të gjen realizëm të plotë talenti poetik i autorit të saj. Fjala e thjeshtë por plot tingëllim, harmonia e patrazuar dhe e pashkelur asnjëherë. Çiltërsia e komunikimit, e bëjnë vjershën të të pëlqejë edhe sot, pas kaq vitesh. Duke e lexuar të vjen ta këndosh me meloditë tona të njohura popullore, të nxit të ngrihesh në valle, të ndjesh me të vërtetë diçka prej njeriu dhe shqiptarë njëkohësisht. E këto t'i jep vetëm arti i vërtetë, i papërsëritshëm.

Përkthimet e Lame Kodrës janë një kapitull me shumë interes. Ndërsa si poet ai është një zë i veçantë, si përkthyes është një mjeshtër me peshë të madhe. Fjala shqipe në të peshon shumë rëndë. Kam krahasuar disa herë përkthimin e «Lajmëtarit të Furtunës» të Gorkit. Është me të vërtetë diçka unikale. Përkthimi është tepër i saktë nga ana kuptimore, ndërsa tingëllimi shqip është i çuditshëm, duket sikur Gorki nuk e ka shkruar rusisht, por shqip. Po kështu ndodh

edhe me «Internacionalen», e cila ma do mendja, në shqip gjen një nga përkthimet më dinjitoze se të gjithë gjuhët e tjera.

Padyshim, si përkthyes Lame Kodra është një nga talentet e mëdhenj shqiptarë. Mjeshtëria dhe talenti i tij ia vlen të studjohen, ndonëse numri i përkthimeve që na la është tepër i vogël. Këtij personaliteti, ka ardhur koha t'i jepet vendi që meriton në fushën e përkthimeve.

Në fund një pyetje: Lame Kodra apo Sejfulla Malëshova? Në letërsi njihet Lame Kodra, në politikë Sejfulla Malëshova. Ç'të jetë kjo? Askush s'mund t'i përgjigjet saktë. Do të desha të ishte dëshira për të mos ngatërruar politikën me artin... Uroj që të jetë kjo.

BARDHYL LONDO

P O E T I R E B E L ¹⁾

Pa dëgjoni, gra e burra,
Anëmbanë
Dolli urdhëri për mua
Në Tiranë.
Nëpër male, nëpër fusha,
Në luadhe
Po më ndjekin këmba-këmbës
Me koshalle.²⁾
Po s' kam frikë nga zagari
Me dyfëk ;
Kudo shkoj e hidhem unë
Shtek më shtek.
Kudo vete e futem unë
Prak më prak :
Shqipërinë anëmbanë
Kam jatak.
Jam rebel e jam hajdut ³⁾
Edhe mburrem ;

1) Është shkruar më 1935. U botua më 1941 në gazetën «Liria» në Amerikë.

2) Xhandarët që ndjekin të arratisurit.

3) Jo kusar, po hajdut si Gjoleka, Tafil Buzi, Rapo He-kali, Shemo Hajduti, që kishin dalë maleve për të mprojtur të drejtat e fshatarëve.